

աճան հաղորդակցութիւնը բնաւ չբնդունիր: Յոգ զիտեան որ Հայոց եկեղեցւոյն հարազատ մանկութեան աստուածային շնորհաց եւ փառաց հաղորդակցութիւնը կրնողունին եկեղեցւոյ քրիստոսադիր սրբարար եւ փրկարար խորհուրդներուն միջոցաւ, որ կմատակարարի աստուածահաճոյ եւ ուղղափառ առաքելաշատիղ եպիսկոպոսաց եւ երկցանց միջնորդութեամբը: Արեւմն այս մասին ընդ չաշխատին Մխիթարեանք խարելու զմեզ, եւ Պապական մարդահաճութեան լուծին մէջ ձգելու եւ ընկճելու, որովհետեւ մեր ուղղափառ եկեղեցւոյ հաւատարիմ եւ հարազատ բարեպաշտ որդիքը համոզուած են սուրբ զիրքերէն, որ Հօր Աստուծոյ ամենակալին եւ ամենակարողին կենդանի հաւատով հաճոյանալ պէտք է, վասնզի խրատուած է Պօղոս առաքելուն երէ՛ « Առանց հաւատոյ անհնար է հա՛ւ » ձոյ ինչն Աստուծոյ » երբ. *ՔԱ. 6:* եւ զիտեան որ՝ հաւատարիմ է Հայր Աստուած ճշմարիտ, եւ անուտ են խոստմունք նորա որ միշտ կհաճի իրեն ճշմարիտ եւ բարեպաշտ հաւատացեալները հաղորդակից ընել իրեն միաձիննորդայն Յիսուսի Քրիստոսի աստուածային շնորհաց եւ փառաց, ըստ սրբուզան Առաքելուն բանի. « Հաւատարիմ է Աստուած, որով կոչեցարուք ինա՛ն » զորդութիւն որդւոյ նորա Յիսուսի Քրիստոսի տեսան մերոյ: « Աղաչեմ զձեզ, եղբարք, անուամբ տեսան մերոյ Յիսուսի » Քրիստոսի, զի զնոյն բան ունիցիք ամենեքեան, եւ մի իցեն « իձեզ ներձուածք, քանզի էիք հաստատեալ ինոյն միտս, եւ ինոյն հանձար »: *Ա. Կորն. Ա. 9—10. Մատ. Ե. 25:*

Առաքի համազգային սիրելիք, աստուածային շնորհաց եւ փառաց հաղորդ ըլլալու յոյսերնիս պիտի հաստատ ունենանք Հօր Աստուծոյ կոչմանը եւ նախասահմանութեանը ըստ Առաքելոյն: Ապա քի որ մեկը մեր այս հաստատ յոյսը այլայլելու ըլլայ կամ շարժելու՝ օտարաձայն ուսուցիչ մը եղած կըլլայ եւ քրիստոնեական միաբանութիւնը նորաձեւ վարդապետութիւնով անմիաբանութեան եւ երկպառակութեան փոխած կըլլայ, հակառակութեան որոմնացան կմամարտի, եւ ուր տեղ կբարոգոյի այս հակառակ վարդապետութիւնը՝ յայտնի ներձածողութիւն է, ըստ առաքելոյն վերձողեալ ազդարարութեան: « Եւ մի իցեն իձեզ ներձուածք, քանզի էիք հաստատեալք ինոյն » միտս եւ ինոյն հանձար »:

Արեւմն այս ներձուածողութեան հաղորդ չենք կրնար ըլլալ, եւ մանաւանդ ողջամիտ վարդապետութեամբ սրբոյ հօրն մերոյ Քրիզոստի Լուսաւորչի եւ սրբազան գրոց համոզուած մտքերնիս այն Մխիթարեան համազգայինք չեն կարող եւ չպիտի կարողանան յեղափոխել ինոյն ներձուածողութիւն: Ապա բողոքոնք Պապական եւ Մխիթարեան հակառակախօս ունայնաբանութիւնները՝ իրենց միայն հաճելի...:

Բայց շատ երկայն կըլլար քի որ ուզելու ըլլայինք հոս բոլոր իւր գորաւոր ձեռնարկութիւններն ամփոփել: Յուսամք որ այս տուած համառօտութիւննիս կրնայ ընդհանուր գաղափար մը տալ այս գրոց պատուականութեանն ու պիտանաւորութեանը, որով եւ մեր ընթերցողաց մէջ անոնք՝ որ զեռ չեն կարողացած կամ ձեռուրնին չէ հասած (որոց համար է գլխաւորապէս մեր այս քաղաւածքը) փափաքնին զայ ամբողջն ընթեռնելոյ, եւ խրատեալ իճշմարիտ բանից անտի՝ շանալոյ ԲԱՐԻ ՄԱՐԴ ԵՒ ԲԱՐԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ լինել, եւ առաքիլն եւ կատարեալ հաւատով եւ բարի գործով՝ յափտենական եւ երջանիկ կենաց արժանաւոր:

ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՈՐ ԿՈՒՍԻ.

Քրիստոսի Տեսան մերոյ մահուան 25օրդ տարին՝ իւր Մայրը Մարիամ Երկրիս վրայի կեանքը կնքեց ամենայն սրբութեամբ, ինչպէս որ սկսած էր:

Քրիստոսի այն սիրելի աշակերտին նետ, զոր իւր Աստուածորդին Յիսուս խաչին վրայէն իրեն որդեգիր տուէր էր, եփեսոս Երբալէն Էտրը՝ նորէն դարձաւ Էկա. Գողգոթայ լեռան ստորոտը, հոն հոգին աւանդելու համար, զոր իւր մայրական հոգին երբէք բողոքած չէր: Վերջին անգամ մըն ալ ուզեց տեսնել իւր նախահօրը Դաւիթ քաղաքը, ուր քաղապսակ Մարգարէին վերջի սերունդը արքունի գահագանի տեղ Էդեգ մը, եւ պսակի տեղ փշեր ունեցէր էր:

Արդ Նրուսադեմայ մէջ իւր համանուն Մարիամին տունը քաշուեցաւ՝ որ Մարկոս Աւետարանչին մայրն էր, որպէսզի հոն հոգին ու մարմինը իւր Արարչին նետին աւանդէ, ընդունած ժամանակին պէս ամբիժ անարատ: Եւ մահուան ատենը, մայրական աղիքն որ նախ զգացեր էին Նազարէք քաղաքին մէջ կրած որդւոյն Աստուածութիւնը եւ Գողգոթայի ցաւերովը պատուներ էին, անգամ մըն ալ բունդ Էլան խաչաւացին ցնձալով մարդացեալ Աստուծոյն յիշատակաւ: Սուրբ Կոյսն ուզեց որ բոլոր իւր Աստուածորդւոյն աշակերտներն անկողնոյն բոլորաթիւր ժողոված, իրմէ ընդունին եւ սրտերնուն մէջ պանեն այս կենդանի յիշատակը, ինչպէս որ իւր հոգին պահած էր զայն՝ անոնց աւանդելու համար:

Սուրբ Դիոնէսիոս արիոսապագացին՝ որ այս սքանչելի նրաժարականին ներկայ էր, մանրամասն սուրբ Յովհաննէս դամասկացւոյն պատմեց, որ եւ ինքն ամենայն հաւատարմութեամբ մեզ աւանդեց:

Մարիամու վերջի խօսքը հաւատոյ եւ երկնային սիրոյ վրայեղեր է: Սուրբ Կոյսն հոգին աւանդելուն պէս կըսէ սուրբ Յովհաննէս դամասկացին, ամեն մարդ անորոտն ընկան Էւարտաստօք քրջելով համբուրեցին եւ սուրբ մարմինը զմօտէկէն վերջը Գերսեմանի տարին՝ որ Նրուսադեմէն Երէք չորս հարիւր քալ հեռու է:

Սրբասուն մարմինը տանողները Առաքելայներն էին, եւ հաւատացեալք վառած մոմերով Էտեւէն կերբային: Նրբոր իրեն համար պատրաստուած գերեզմանը հասան՝ լալով Սուրբ Կուսին մարմինը մեջը դրին, եւ Քրիստոսի գերեզմանին պէս իւր գերեզմանին վրայի քարն ալ կնքեցին: Նրուսադեմի Յոբնաղ Պատրիարքը կըսէ քի Առաքելայներն ու հաւատացեալք Երէք օր այս գերեզմանին քով պահպանութիւն ըրին Երգեր Երգելով. եւ Երէք օրէն դարձան տներնին զնացին լի հաւատով եւ յուսով:

Մարդկանց գործը լմնցաւ, Էս վարձանատոյց Աստուծոյ գործը պիտի սկսի: Հոգին սուրբ Բանին մարմնանալէն ի վեր այս սրբազան մարմնոյն մէջ, ուր հաճէր էր իջանելու, հրեշտակապետին աւետօքը, անմահութեան անուշահոտութիւն մը սփռած էր՝ որ օր մը կրկին պիտի խոր աղբիւրը վերամբառնայր այն կու-

սական ու սրբասուն մարմնով՝ զոր իւր շնորհաց հոսանքն էր լցուցած: Գերեզմանին ապականութիւնը՝ զոր մեր կիրքերը կծնանին, չէր կրնար աւար առնուլ զայն՝ ուր Էս ոչ կրից դուզն հետք մը երեւցեր էր:

Այսպէս բոլորովին առ Աստուած բարձրացաւ առանց պետք ունենալու որ դատաստանին փողը զին-

ՎԵՐԳՐՈՒՄԻՄԸ ԱՍՏՈՒԱՆՈՒՄՈՐ ԿՈՒՍԻ. — L'ASSOMPTION.

քը Աստուծոյ ատենին կանչէ. վասնզի ուր որ յանցանք չկար՝ դատաւորի Էս դատաստանի ալ առիւր չկար:

Ասիկա մեզի համար խիստ մեծ մխիթարութիւն մըն է աշխարհիս մէջ, մեզի՝ որ պետք ունինք միշտ երկնային գրութեանն, գիտնալ՝ որ հոն երկինք՝ մեր հողագանգուած մարմնով, մեզի պէս արարած մը կայ՝ զոր կրնամք իր Որդւոյն բարեխօս բռնել, որովհետեւ ինքը բոլոր մարդկային ազգը հոն կներկայացունէ:

Ուստի Էս մեր յոյսն ու ահնկալութիւնը կրօնի երկրէս դէպի երկինք. որովհետեւ իր հզօր բարեխօսութեան վրայ ներքին վստահութիւն մը բռնիմք, Էս իւր մայրական գրութիւնը արդէն այնչափ առիւրներու մէջ մարդկային ազգին համար յայտնուած է Էս միշտ մեր հայցուածոցն ու աղօթիցը պատրաստ է յօժարութեամբ լսելու միշտ Էս հանապազ երկնքէն առ մեզ խոնարհած. Էս մեկ ձեռքով իւր Աստուածորդին գիրկը բռնած, միւս ձեռքն կերկնցընէ մեր ոգւոյն բոլոր վերքերը բժշկելու համար: Ուրեմն մի զարմանաք էրէ

առանց ալ աշուրներնիդ վեր բարձրերը վերցունելու. նոյն իսկ այս խոնարհ երկրիս վրայ մեր որ ալ նայելու ըլլաք՝ ամեն տեղ գտնաք ձեր քաղաքներուն մէջ ընդարձակ տաճար մը, ձեր խեղճ խրճիրներուն մէջ գիւղաշէն եկեղեցի մը, ձեր լեռներուն մէջ պզտիկ մեկ մատուռ մը, վերջապէս ամենայն ուրեր մեկ յիշատակարան մը զոր մարդկութիւնը Մարիամայ անւանն է նուիրած, վասնզի ուր որ ըլլայ մարդս մխիթարութեան Էս օգնականութեան պետք ունի:

Նաւավարը կտանի Անոր դրօշած պատկերը իւր նաւուն առաջը՝ ալիքներէն ազատելու համար, պանդուխտը գիշերը վրայ հասած ատեն էրէ Մարիամայ տաճարի մը հետուանց զանգակին կամ պաշտաման ձայնը լսէ՝ սիրտը կրնդայ ուրախութենէն:

Լեռանց ափափայլից վրայ, անդունդներուն զանափժից ծայրը, խորունկ ձորերուն Էս վից բերանը, անապատներուն մէջ, ծովուն ալեաց, ու խռովութեան մէջ, միով բանիս՝ ուր որ վտանգ մը երեւնայ, ուր ցաւ

ու վիշտ մը հասնի, ուր որ հոգին ուխտ մը կատարե՛ հոն է Մարիամ, հոն է մեր Մայրը որ որդւոցը համար բախանձե՛, բարեխօսե՛ ու շնորհքներ ընդունի՛:

Ինքն է աստղն ծովու, ինքն միսիբարիչն վշտացեյոց, ինքն է դուռն երկնից, միշտ ինքն է, Մարիամ է այս աշխարհիս պաշտպանը, անցեյոյն սրանցեյիքն, ես ապագայ աշխարհին յոյսը : *Թարգմանեաց*

ՍԵՐՈՎԷԼ Զ. ՕՏԱՊԱՇԵԱՆ

Աշակերտ Հայկազեան Վարժարանին :

ՕԳՈՍՏՈՍ ԱՄՍՈՅՆ ԸՆՏԱՆԻ ԱՍՏՂԱԲԱՇԵՐՈՒԹԻՒՆԸ.

Աստղի. — Մորթակի. — Աստղի. — Փայլածու. — Մորթակներ կորսուին. — Աստղ. — Աստղի միւս.

Ոգոստոսի տար ու պայծառ գիշերներուն տանդ պատշգամբ (քեօշք) նստած, կամ դուրս բաց օդը ելած հով առնելու համար ծուռ գալու-ասնեղ՝ բնականապէս աչքդ երկնից աստղաճաճանջ կամարին վրայ կվերանայ, ու կգմայլիս կապշիս այն մեր զրացի աստեղաց տուած լուսոյն, բռնած կարգին, տեսակ տեսակ ձեւերուն, ու մանաւանդ անբիւ ու անհամար բազմութեանը վրայ :

Թէ որ ուշադրութեամբ մը նայիս՝ կտեսնես որ ամեն աստեղ լոյսն ու մեծութիւնը իրարու հաւասար չէ. ոմանք՝ անկի կենդանի, փայլելուն լոյս մը ունին. ես ոմանք՝ մեկ միակերպ ու պաղ լոյս մը կուտան ու անկի ալ մեծ կերեւան. առջինները՝ որ անհամեմատ են բազմութեամբ՝ բուն *Աստղ* կամ *Հաստառն աստղ* կըսուին, որովհետեւ լոյսերին շատուկ իրենցն է, եւ *հաստառն* ալ անոր համար կըսուին՝ որովհետեւ գիշերը միշտ երկնից մի եւ նոյն կտաին վրայ անշարժ կտեսնուին : Իսկ միւսները՝ *Մորթակ* կըսուին, եւ առջիններէն երկու բանով գլխահորապէս կզանազանին. մէկը՝ որ իրենք իրենցմէ լոյս մը չունին՝ հապաարեւին կառնուն. անոր համար ալ իրենց ցոլացուցած լոյսը աստեղաց վառվռոտութիւնը չունին. եւ երկրորդ՝ որ երկնից երեսը միակերպ իրենց դիրքը կփոփոխեն, արեգական չորս կողմը հակաբաձե շրջան մը ընելով, ինչպէս երկրիս համար ըսինք մեր անցեալ ամսուն խօսակցութեանը մէջ. որովհետեւ երկիրս ալ ուր որ մենք կրնակինք՝ անոնց պէս մոլորակ աստղ մըն է : — Այս մոլորակները քակտ իրենց բոլորը հաստատուն աստեղաց հետ համեմատութիւն չունին, բայց անոնցմէ անկի մեր ուշադրութիւնը կշարժեն, իրենց անկի մօտ ըլլալուն, անկի մեծ երեւնալուն, եւ մանաւանդ՝ ինչպէս ըսինք՝ մեր աշխարհին հետ ունեցած նմանութեամբը :

Այս ամսուամէջ երկինք որ նայինք՝ աչքով տեսնուած մոլորակներուն մէջ Աստղիկն ու Փայլածուն միայն մեզի կերեւան :

Աստղիկն ինչպէս որ յայտնի է՝ երկուան կամ առտուան դեմ մեզի կերեւայ, բաց այն օրերէն որ արեւուն հետ կլծորդի. վասնզի իր ելլելն ու մտնելը արեւուն հետ նոյն ժամանակն իյնալով՝ անոր լուսոյն մէջ կկորսուի, որով մեր աչացն ալ անտեսանելի կըլլայ : Հիները տեսնելով որ այս գեղեցիկ մոլորակը երբեմն երկուներ՝ արեւուն մտնելէն ետեւ, երբեմն ալ առտուն՝ անոր ծագելէն առաջ կփայլիլ՝ կարծեցին քէ երկու զատ աստեղք են, առտուն երեւցածը անուանեցին *Լուսաբեր*, *Արուսեակ*, *Այգաստղ* կամ *Աստղ Առաւօտ*, երկուանն ալ՝ *Գիշերաւաղ* կամ *Աստղ երկիրին* : Բայց հիմա որովհետեւ յայտնի է որ երկուքն ալ միեւնոյն մոլորակն են, ուստի պէտք է որ մենք ալ մոլորակը *Աստղիկ* կոչենք՝ ուրիշ ազգաց հետ (*Vénus*, *Vénere*), քերթուածոց կամ մատենագրական գրութեաց բոլորով *Գիշերաւաղ* կամ *Արուսեակ*, *Լուսաբեր* անունները, ինչպէս որ

ըրին նաեւ եւրոպացիք. որովհետեւ իրենք ալ ունին մեր բառերուն համապատասխան *Vesper* եւ *Lucifer* անունները. վասնզի երբ *Արուսեակ* կոչենք զայն՝ (ինչպէս ոմանք կընեն,) բառին նշանակութիւնը կզանաջե՛ որ առտուան ծագող աստղը միայն հասկընամք. նոյնպէս ալ *Գիշերաւաղ* որ ըսեմք՝ հակառակ անտեղութեան մէջ կիյնամք :

Այս ամսուս մէջ Աստղիկը երկուանները միայն կտեսնուի. վասնզի մարտին սկզբանէ իվեր արեւուն մօտից կողմէն դեպ իյելից կողմը անցաւ : Եւ որովհետեւ դեռ արեւուն հետ լծորդութեան կեռնէն հեռու է, ուստի դեռ քիչ մը ատեն ալ մեր վերջալոյսներուն ստուերները իւր խաղաղ ու անոյշ լուսովը կը փարատէ : Օգոստոսի 4ին՝ արեւին 1 ժամ ու 27 վայրկեան ետքը կմտնէ, 16ին՝ 1 ժ. 25 վ. իսկ 28ին 1 ժ. 19 վ : Ըսել է՝ քէ երբաւով մեր հորիզոնէն վար կիջնայ, որով եւ տեսանելութեան ժամանակն ալ կկարճենայ :

Գուցէ դիտած էիր ապրիլ ամսոյն մէջ գեղեցիկ ու շողջողուն աստղ մը՝ որ արեւուն մտնելէն վերջը դեռ երկու ժամ ալ փայլելէն ետեւ կիջնար կծածկուէր : Ասիկա Փայլածուն բուռած մոլորակն էր : Այն ատենուրէն իվեր Փայլածուն ամբողջ շրջանը կատարեց, այսինքն իւր տարին լմնցուց, — որովհետեւ մեր ՏՏը օրը իրեն մեկ տարին է, — եւ հիմա իւր շրջանին այնպիսի կետի մը վրայ հասած է՝ ուր կամաց կամաց կընամք զարձեալ գինքը տեսնել : Ամսուս 18ին արեւուն մտնալու ատեն դեպ յարեւելս նեռաւորութիւնն է 27° 31', որ էրեւելս արամենէն անկի նեռաւորութեան կետը կհասնի. որով եւ դուրս ելլելով արեւուն ճառագայրներէն՝ որ շատ անգամ իւր լոյսը կխափանեն, քիչ մը ատեն մեզի կերեւայ բաւական փայլունութեամբ :

Բայց երբ վերը բաժնուս պէս երկու ամսէ իվեր այս գեղեցիկ գիշերները Աստղիկն ու Փայլածուն միայն կտեսնենք՝ մեկալ մոլորակներն ինչ եղան : — Հին ատեն երբ ասոնց մէկը երկնից այնպիսի կետ մը գտնուելու ըլլար՝ ասկից շատ դժւարաւ կընար տեսնուիլ, ինչպէս ըսեմք՝ արեւուն հետ լծորդութեան ժամանակ, մեկուորութիւնը կուտային բնելով քէ այդ աստղը երկնից մեկ անկուր մոլորակ ինկեր է, ասկից ելանաւ ասոնց *Մորթակ*, կամ *Մորթակն աստղ* անունը : Մեր Արիստակէս պատմիչն ալ ուզելով բացատրել քէ ինչպէս ամբողջ ցանեցիկ եղաւ, Մոլորակներուն օրինակը մէջ կըրէր, « Տըրուեցան, կըսէ, զօրէն աստեղաց Մոլորակն անուանելոց : »

Բայց շատեր ալ կային որ մոլորակը է բնելով գոհ չէին ըլլար, հապա նաեւ այնպէս կամարեին քէ կորսուեցան : Այս անտեղի կարծիքն ու վախը պէտք է մեր Լուսաբերութեան ատենը, պէտք է Ասիոյ տգէտ մոլորաբանաց մէջ փնտռենք, հապա այս եւրոպիոյ մէջ, եւ ժամանակաւ ալ մեզմէ շատ հեռուն չըբքամք : 1768ին վերջերը ձայն մը ելաւ քէ Երեւակ (*Կոռնոս* կամ *Մատուանոս*) մոլորակը իր մանեկեան ու արբանեակներով երկնից երեսէն կորսուեցաւ. զնաց : Աստղաբաշխութիւնը դեռ այնչափ քիչ էր յառաջ զացեր՝ որ այս ծուռ կարծիքը բոլոր եւրոպիոյ մէջ տարածուեցաւ, եւ ան ալ չէ քէ համկաց մէջ հապա նոյն ատենուան ամենէն անկի գիտուն սեպուած մասին եւ օրագրացը մէջ :

Բայց օրպեսզի մեր ընթերցողաց ոմանք ալ տեսնելով որ վերը բաժնուս պէս մայիս իվեր գիշերներն երկու մոլորակ միայն են մնացեր, չկարծեն քէ մեկաները կորսուել են կամ գոնէ մոլորակ ու ցրուել, մեկքանի բան ալ անոնց վրայ ըսեմք :

Լուսնաբազը կամաց կամաց մեզի կմտենայ : Ամսոյս առաջին օրերուն հագիւ քէ կէս գիշերէն ետեւ հորիզոնէն վեր կելլէ, բայց վերջի օրերը՝ այնչափ պիտի յառաջանայ որ կըրնամք գինքը ժամը 10 3/4 արեւելեան հորիզոնին վրայ տեսնել :

Երեւակի՝ ամսուս 4ին առտուան ժամը 4ին կելլէ ու երեկոյեան ժ. 7, 1/2ին կմտնէ. ուստի եւ չեմք կընար գինքը տեսնել : Բայց երբ լաւ դիտակ մը ունիս եւ փափագ այս մեծագունտ